

Сердюк В. П.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин університету «Україна»*

Сердюк Є. В.,

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин університету «Україна»*

Терещенко А. Л.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
директор інституту, професор кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин університету «Україна»*

Фаст О. О.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин університету «Україна»*

ПРИВІД У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНИ

PRETEXT IN CRIMINAL PROCEEDINGS OF UKRAINE

Стаття присвячена дослідженню актуальних питань ефективності приводу процесуальних осіб у кримінальному провадженні України, що викликає дискусії в теорії та практиці.

Аналіз слідчої, судової практики щодо виконання ухвали суду про здійснення приводу зазначених в законі осіб (підозрюваного, обвинуваченого, свідка), свідчить про наявну проблему законодавчого закріплення механізму виконання ухвали суду з використанням такого примусу про привід особи який не дає можливості виконати ухвалу суду про її привід.

Дискусійним є питання щодо виду і об'єму примусу (фізичного, морального, технічного) до особи яка повинна підкоритися рішення суду про її привід та таким чином, щоб сам виконавець ухвали суду, суддя не опинилися під загрозою кримінального покарання.

Є випадки коли виконавці такої ухвали суду засуджуються за перевищення службових повноважень наприклад, одівання наручників які залишають малопомітні сліди. І тому дана проблема пов'язана з важливими науковими та практичними питаннями захисту прав працівників суду та правоохоронних органів.

Здійснено аналіз сучасного законодавчого закріплення приводу особи у кримінальному провадженні в історичному розвитку та у порівнянні з іншими юридичними процесами нашої держави і зарубіжним досвідом законодавчого врегулювання цього питання.

Доведено, що законодавча вітчизняна практика не врегульовує механізм примусового приводу особи шляхом регламентування фізичного, психологічного чи технічного впливу на особу яка підлягає приводу з метою спонукання її виконати ухвалу суду про явку на виклик відповідних посадових осіб.

Встановлено, що аналізовані історичні кримінально-процесуальні закони не закріплювали механізму здійснення приводу та можливості фізичного, технічного чи психологічного впливу на особу, що повинна прибути на виклик суду.

Запропоновано внести зміни до ст. 143 ч.3 Кримінального процесуального кодексу України з конкретизацією фізичного, психологічного чи технічного впливу на особу яка підлягає приводу у кримінальному провадженні України, що підніме ефективність цієї процесуальної дії.

Ключові слова: *супроводження особи, примусове супроводження особи, механізм примусу особи, підозрюваний, обвинувачений, свідок.*

The article is devoted to the study of topical issues of the effectiveness of prosecution of procedural persons in the criminal proceedings of Ukraine, which causes discussions in theory and practice.

The analysis of investigative and judicial practice regarding the execution of a court order to arraign the persons specified in the law (suspect, accused, witness) indicates the existing problem of legislative consolidation of the mechanism of execution of the court order with the use of such coercion to arraign a person that does not make it possible to execute the court order about him occasion.

The issue of the type and extent of coercion (physical, moral, technical) to the person who must obey the court's decision on his cause and in such a way that the executor of the court order himself, the judge does not find himself under the threat of criminal punishment is debatable.

There are cases when the executors of such a court order are convicted for exceeding their official powers, for example, wearing handcuffs that leave barely visible traces. Therefore, this problem is related to important scientific and practical issues of protecting the rights of court employees and law enforcement agencies.

An analysis of the modern legislative consolidation of the pretext of a person in criminal proceedings in the historical development and in comparison with other legal processes of our country and foreign experience of the legislative regulation of this issue was carried out.

It has been proven that the legislative domestic practice does not regulate the mechanism of forced arraignment of a person by regulating physical, psychological or technical influence on the person subject to arraignment in order to induce him to comply with the court order to appear at the summons of the relevant officials. It was established that the analyzed historical criminal procedural laws did not establish the mechanism of the implementation of the pretext and the possibility of physical, technical or psychological influence on the person who must appear at the summons of the court.

It is proposed to amend Art. 143 part 3 of the Criminal Procedure Code of Ukraine specifying the physical, psychological or technical impact on a person subject to prosecution in criminal proceedings of Ukraine, which will increase the effectiveness of this procedural action.

Key words: *escort of a person, forced escort of a person, mechanism of coercion of a person, suspect, accused, witness.*

Постановка проблеми Аналіз слідчої, судової практики щодо виконання ухвали суду про здійснення приводу зазначених в законі осіб (підозрюваного, обвинуваченого, свідка), свідчить про наявну проблему законодавчого закріплення механізму виконання ухвали суду з використанням такого примусу про привід особи який не дає можливості виконати ухвалу суду про її привід.

Дискусійним є питання щодо виду і об'єму примусу (фізичного, морального, технічного) до особи яка повинна підкоритися рішенням суду про її привід та таким чином, щоб сам виконавець ухвали суду, суддя не опинилися під загрозою кримінального покарання.

Є випадки коли виконавці такої ухвали суду засуджуються за перевищення службових повноважень наприклад, одівання наручників які залишають малопомітні сліди. І тому дана проблема пов'язана з важливими науковими та практичними питаннями захисту прав працівників суду та правоохоронних органів.

Аналіз останніх наукових досліджень. Проблемами виконання ухвали суду щодо здійснення приводу визначених законом процесуальних осіб у кримінальному процесуальному законі присвятили свої праці такі вчені як: Х. М. Грицак, В. Я. Тацій, Є.В. Сердюк, К. О. Чаплинський, К. В. Антонов та інші. Наробки яких є основою для вдосконалення практики застосування заходів забезпечення кримінального провадження і зокрема,

приводу встановлених законом процесуальних осіб.

Про потребу удосконалення питань приводу у кримінальному провадженні України свідчить актуальність викладеної проблеми. **Мета.** Дослідити проблеми сучасного законодавчого врегулювання у кримінальному провадженні приводу визначеної кримінальним процесуальним законом особи.

Здійснити аналіз сучасного законодавчого закріплення приводу особи у кримінальному провадженні в історичному розвитку та у порівнянні з іншими юридичними процесами нашої держави і зарубіжним досвідом законодавчого врегулювання цього питання.

Узагальнити ефективність практики виконання судових ухвал щодо виконання приводу визначених законом процесуальних осіб.

Надати обґрунтовані висновки та пропозиції щодо їх практичного застосування з метою покращити результативність цього інституту для вирішення завдань кримінального провадження.

Виклад основного матеріалу. З приводу ефективності здійснення примусового приводу процесуальних осіб у кримінальному провадженні ідуть запеклі юридичні дискусії у теорії та на практиці. З цього питання Генеральний прокурор України зазначила, що вона буде робити тільки те, що «написано мені в КПК, в законі "Про прокуратуру"... я не можу брати Вовка і волокти його до суду, тому що це буде злочин у мене [1, с. 1].

Отже, на думку авторів статті, механізм приводу якщо він є примусовим, повинен мати визначені законом обмеження щодо рівня фізичного, психічного чи технічного впливу, в залежності від обстановки, інакше його не можна назвати примусовим. Ми виходимо із того що, службові особи які виконують ухвалу суду про привід є підготовленими та навченими щодо спілкування з людьми та як необхідно діяти в ситуації примусу, щоб не завдати значної шкоди особі яка підлягає насильному приводу.

Сучасний стан врегулювання приводу діючим кримінальним процесуальним кодексом України має такий стан:

Одним із важливих видів заходів забезпечення кримінального провадження для забезпечення мети досягнення дієвості цього провадження є привід (ст. 131 КПК України).

Привід полягає у примусовому супроводженні особи, до якої він застосовується, особою яка виконує ухвалу про здійснення приводу, до місця її виклику в зазначений в ухвалі час. Рішення про здійснення приводу під час досудового розслідування приймається слідчим суддею за клопотанням слідчого, прокурора або з власної ініціативи. Рішення про здійснення приводу приймається у формі ухвали (ст. 140 КПК України).

Особа, рішення про здійснення приводу якої прийнято слідчим суддею, судом, зобов'язана прибути до місця виклику в зазначений в ухвалі про здійснення приводу час у супроводі особи, яка виконує ухвалу.

У випадку невиконання особою, що підлягає приводу, законних вимог щодо виконання ухвали про здійснення приводу, до неї можуть бути застосовані заходи фізичного впливу, які дозволяють здійснити її супроводження до місця виклику. Застосуванню заходів фізичного впливу повинно передувати попередження про намір їх застосування. У разі неможливості уникнути застосування заходів фізичного впливу вони не повинні перевищувати міри, необхідної для виконання ухвали про здійснення приводу, і мають зводитися до мінімального впливу на особу. Забороняється застосування заходів впливу, які можуть завдати шкоди здоров'ю особи, а також примушення особи перебувати в умовах, що перешкоджають її вільному пересуванню, протягом часу більшо-

го, ніж необхідно для негайного доставлення особи до місця виклику. Перевищення повноважень щодо застосування заходів фізичного впливу тягне за собою відповідальність, встановлену законом (ст. 143 ч. 3 КПК України).

Дві вказані вище норми КПК мають протиріччя які не дозволяють виконати ухвалу суду про привід у разі відмови особи добровільно прибути на виклик по адресу указаному в ухвалі з наступних причин:

– якщо привід є примусовим супроводженням особи до місця виклику, то це означає, що особа яка виконує ухвалу повинна виконати примус без ніяких застережень, так як у першій нормі вони не вказані;

– наступна норма вказує на те, що у випадку невиконання особою, що підлягає приводу, законних вимог щодо виконання ухвали про здійснення приводу, до неї можуть бути застосовані заходи фізичного впливу, які дозволяють здійснити її супроводження до місця виклику;

– але, далі законодавець вказує, що застосуванню заходів фізичного впливу повинно передувати попередження про намір їх застосування. У разі неможливості уникнути застосування заходів фізичного впливу вони не повинні перевищувати міри, необхідної для виконання ухвали про здійснення приводу, і мають зводитися до мінімального впливу на особу без роз'яснення

якими вони повинні бути. Але це питання законодавець не врегулював належним чином;

– далі, законодавець попереджує про перевищення повноважень щодо застосування заходів фізичного впливу, яке тягне за собою відповідальність, встановлену законом.

В такій ситуації виконувати припис суду про примусовий привід не можливо, тому що будь-які насильницькі дії правоохоронця націлені на виконання ухвали суду можуть стати предметом судового розгляду.

В даному дослідженні є актуальним питання вивчення врегулювання приводу в інших юридичних процесах України. Так, у Господарському процесуальному кодексу України та Кодексу про адміністративні правопорушення України захід забезпечення привід особи не регламентується.

Згідно ЦПК України належно викликаний свідок, який без поважних причин не з'явився

на судове засідання або не повідомив про причини неявки, може бути підданий приводу через відповідні органи Національної поліції України з відшкодуванням у дохід держави витрат на його здійснення.

Про привід суд постановляє ухвалу, в якій зазначає ім'я фізичної особи, яка підлягає приводу, місце проживання, роботи чи навчання, підстави застосування приводу, коли і куди ця особа повинна бути доставлена, кому доручається здійснення приводу.

Ухвала про привід у суд передається для виконання до відповідного органу Національної поліції України за місцем провадження у справі або за місцем проживання, роботи чи навчання особи, яка підлягає приводу.

У разі неможливості приводу особа, яка виконує ухвалу, через начальника органу Національної поліції України негайно повертає її суду з письмовим поясненням причин невиконання [2, с. 112]

У Кодексі адміністративного судочинства привід особи врегульовано по аналогії з цивільним процесуальним кодексом і тому механізми приводу в даних законах є однаковими [3, с. 97].

Отже, законодавча вітчизняна практика не врегулює механізм примусового приводу особи шляхом регламентування фізичного, психологічного чи технічного впливу на особу яка підлягає приводу з метою спонукання її виконати ухвалу суду про явку на виклик відповідних посадових осіб.

Історичні аспекти розвитку інституту приводу у кримінальному провадженні України.

Згідно ст. 61 Уставу кримінального судочинства від 20 листопада 1864 року у справах про злочинні дії, за які в законі передбачено ув'язнення або строгіше покарання, суддя у разі нез'явлення обвинуваченого розпоряджається про його привід. Мировий суддя може розпорядитися про привід такого обвинуваченого і без попереднього виклику [4, с. 1]

Даний історичний кримінальний процесуальний документ не фіксував механізму здійснення приводу та можливості фізичного, технічного чи психологічного впливу на особу, що повинна прибути на виклик суду.

Згідно Кримінально-процесуального кодексу України 1960 р (радянської доби) особа,

викликана органом дізнання, слідчим, прокурором або судом як свідок, зобов'язана з'явитися в зазначені місце і час і дати правдиві показання про відомі їй обставини в справі.

Якщо свідок не з'явиться без поважних причин, орган дізнання, слідчий, прокурор або суд мають право застосувати привід через органи внутрішніх справ [5, с. 120].

Цей історичний закон також не закріплював механізму примусу під час приводу особи до правоохоронних органів.

Міжнародний законодавчий досвід врегулювання приводу у кримінальному провадженні. Для досягнення мети нашого дослідження ми вивчали законодавство двох європейських країн з давньою історією існування.

Так, відповідно до кримінального процесуального кодексу Латвії 2005 року для забезпечення участі підозрюваного, обвинуваченого, свідка та потерпілого у процесуальній дії, якщо він без поважної причини не з'являється по виклику направляючої процес особи, може бути застосований примусовий привід.

Примусовий привід до підозрюваного або обвинуваченого може бути застосований без попереднього виклику, якщо його місце проживання невідоме або якщо він ховається від розслідування та суду.

До вагітних і хворих на гострі захворювання осіб, якщо цей факт підтверджено лікарем, примусовий привід може бути застосований лише в тому випадку, якщо провадження процесуальної дії неможливе за місцезнаходженням особи, і лише за ухвалою слідчого судді або рішенням суду (ст. 250 ч.1-3 КПК Латвії).

Відповідно до цього ж закону примусовий привід застосовується за постановою спрямовуючого процесу особи, в якій вказується, хто, до якої посадової особи, коли і з якою метою має бути доставлений, якій установі поліції доручено примусовий привід.

При виявленні особи, до якої має бути застосований примусовий привід, працівник поліції під розпис ознайомлює її з постановою, доставляє відповідну особу до згаданої в постанові посадової особи та зазначає в постанові час, коли це зроблено.

Якщо примусовий привід не може бути застосований або якщо особа, яка підлягає при-

воду, не знайдена, працівник поліції зазначає це в постанові, яка передає особі, яка направляє процес [6, с. 1].

Тобто, законодавець Латвії не визначає рівень та порядок примусу щодо особи яка доставляється до направляючої процес особи, а це може бути слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд. І такий порядок примусового приводу особи не відрізняється від вітчизняного забезпечення примусового приводу особи до відповідного державного службовця.

Дослідження КПК ФРН від 1 жовтня 1879 року свідчить, що на свідка, викликаного в судове засідання в установленому порядку і що не з'явився на засідання, покладаються витрати, пов'язані з його неявкою. Одночасно проти нього призначається грошове стягнення. а якщо звернення стягнення неможливе, арешт за порушення порядку проведення судового засідання (§ 51).

Згідно §133 п.1-2. виклик обвинуваченого на допит здійснюється у письмовій формі. Виклик може містити попередження, що у разі нез'явлення адресат може бути підданий приводу.

Відповідно до § 134. п.1-2 може бути дане розпорядження про привід обвинуваченого, якщо існують підстави, які виправдали б винесення постанови про взяття під варту. У розпорядженні про привід обвинувачений має бути точно позначений і має бути вказане інкриміноване йому злочинне діяння, а також основа приводу [7, с. 214].

Отже, аналіз КПК Латвії та ФРН дає підстави зробити висновок про те, що законодавці цих країн не закріпили у законі механізми примусового приводу процесуальних осіб та схожі з вітчизняним регламентуванням цього питання.

Вчений В. Я. Тацій вважає, що невиконання особою, яка підлягає приводу, законних вимог щодо виконання ухвали про здійснення приводу є підставою для законного засто-

сування до неї заходів фізичного впливу, які дозволяють здійснити її супроводження до місця виклику. Такі заходи не повинні перевищувати міри, необхідної для виконання ухвали про здійснення приводу, і мають зводитися до мінімального впливу на особу, що забезпечує можливість її примусового супроводження. При цьому забороняється піддавати особу катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує її гідність, поведженню чи покаранню, вдаватися до погроз застосування такого поведження, утримувати особу у принизливих умовах, примушувати до дій, що принижують її гідність [8, с. 1].

Така позиція вченого як і закону не вирішує практичного питання приводу особи в орган, який цього вимагає та потребує необхідної для справи інформації для вирішення питань кримінального провадження.

Вчений Є. В. Сердюк пропонує внести зміни до ст. 143 Кримінального процесуального кодексу України з конкретизацією самого механізму примусового приводу у кримінальному провадженні України, що підвищить ефективність цієї процесуальної дії [9, с. 1].

У зв'язку з тим, що на час війни не працюють державні реєстри нам не вдалося дослідити статистичні дані для узагальнення ефективності практики виконання судових ухвал щодо виконання приводу визначених законом процесуальних осіб. А також, про притягнення до юридичної відповідальності працівників правоохоронних органів яким були доручення для виконання ухвали судів про застосування приводу, тому ці питання потребують додаткових досліджень.

Висновок. Примус повинен бути ознакою примусового приводу. Але для того щоб він міг забезпечити привід особи необхідно чітко конкретизувати який фізичний, психологічний чи технічний вплив на особу яка підлягає приводу може вчинити працівник правоохоронного органу щоб виконати ухвалу суду про її привід.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Венедиктова І. В. Я не можу брати Вовка і волокни його до суду – Українська правда. 17.03. 2021. Електронне посилання. Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/news/2021/03/17/7286975/>.
2. Устав кримінального судочинства. 20 листопада 1864 року. Електронний варіант. Режим доступу <https://constitution.garant.ru/history/act1600-1918/3137/>. с. 1.
3. Цивільний процесуальний кодекс України || від 18.03.2004 р. – № 1618-IV (редакція 01.01.2022 р.). Електронний варіант. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Textc_c114.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України 28.12 1960 року. Електронний варіант. Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/KD0007.html с. 121
5. Кодекс адміністративного судочинства України. Електронний варіант. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>, ст. 112.
6. Кримінальний процесуальний кодекс Республіки Латвія. Закон, прийнятий Сеймом 21 квітня 2005 року і обнародований Президентом держави 15 травня 2005 року. Електронний варіант. Режим доступу: <https://lawyer-khroulev.com/wp-content/uploads/2019/09/upz-latvii-prava-i-objazannosti-uchastnikov-ugolovnogo-processa-v-latvii.pdf>. с. 110.
7. Кримінальний процесуальний кодекс ФРН від 1-го жовтня 1877 року. Електронний варіант. Режим доступу: <https://publishup.uni-potsdam.de/opus4-ubp/frontdoor/deliver/index/docId/6039/file/sdrs02.pdf> с. 214.
8. О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін. ; за заг. ред. В. Я. Тація, Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар. Х. : Право, 2013. – с. 211
9. Сердюк Є. В. Привід у кримінальному провадженні України. Тези 19 Всеукраїнської наукової конференції молодих учених «Молодь: освіта, наука, духовність» університету «Україна», с. 1.